

**Türkiye'de
Kürtçe Yazı ve
Kürt Yazarların
Durumu**

DİLSEL VE KÜLTÜREL HAKLARI İZLEME

Türkiye’de Kürtçe Yazı ve Kürt Yazarların Durumu

Ömer FİDAN

Diyarbakır, Aralık 2020

DİLSEL VE KÜLTÜREL HAKLARI İZLEME

Türkiye’de Kürtçe Yazı ve Kürt Yazarların Durumu

Diyarbakır, Aralık 2020

Yazar:

Ömer Fidan

Editör:

Ulaş Güldiken

Mijanpaj:

Zafer Tüzün

Tora Ziman û Çanda Kurdî

Diclekent Mah. Selahattin Eyyubi Bul. Altın-4 Sitesi C Blok Altı No:53/E
Kayapınar - Diyarbakır

Web: www.torakurdi.org
E-mail: info@torakurdi.org
Tel: 0549 660 22 21

Bu rapor Etkiniz AB Programı kapsamında Avrupa Birliği finansal desteği ile üretilmiştir. Bu rapor içeriğinden yalnızca Önce Çocuklar Derneği sorumludur ve hiçbir şekilde Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmamaktadır.

İçindekiler

Özet	6
Giriş	7
Amaç	8
Hedeflenen Gruplar	8
Çalışmanın Çerçevesi	9
Uluslararası Hukuk Alanında Kürtçe Yazı ve Kürt Yazarlarının Yeri	9
Yöntem	12
Kürtçe Yazı ve Yazımının Temel Sorunları	13
Dilsel Hakların Çiğnenmesine Dair Birkaç Örnek	16
Çözüm Önerileri	18
<i>Siyasi Reformlar İçin Öneriler</i>	18
<i>Sivil Toplum Aktörleri İçin Öneriler</i>	19
Sonuç	21
Kaynakça	22
Ek 01: Cezaevlerindeki Kürtçe Yazan Yazarlar	24
Ek 02: Türkiye’de Yasaklanan Bazı Kürtçe Kitaplar	26

Özet

Elinizdeki bu kısa rapor Kürtçe yazı ve Kürt yazarlarının dilsel haklarını izleme çabasıdır. Hayatın bütün diğer alanlarında olduğu gibi, Türkiye’de de mevcut atmosferde bu alanda da ifade özgürlüğü, düşünce ve yazma özgürlüğünün çokça çiğnendiği görülmektedir; sansür, yasaklar, baskı, saldırılar ve tutuklamalar her geçen gün bu alanın sınırlarını biraz daha daraltmaktadır. Kürtçeye gönül veren, kendi alanlarında uzman olan fedakar ve gayretkeş birkaç yazar ile yapılan toplantı ve yüzyüze ve/veya yazılı sorular yöneltilerek yapılan görüşmeler ve alandaki araştırmalar neticesinde bu rapor hazırlandı. Her ne kadar bu alandaki sorun ve engellerin tümü temelde Kürt kimliğinin tanınmaması ve yasal bir statünün olmamasından kaynaklanıyorsa da, Kürtçe yazı ve Kürt yazarlığının kriminalizasyonu, Kürtçenin ‘piyasa’sının olmaması, Kürtçe ile yaygın eğitimin olmaması, siyasal ve toplumsal alanlardaki koruma ve geliştirme çalışmalarının yetersizliği, profesyonel bir sistemin olmaması, bu alanda çalışma yürüten kurum ve kuruluşların yokluğu/azlığı, var olan kurum ve kuruluşların ortak çalışmalar yapmaması, ortaklaşamamaları gibi sorun ve engeller bu alanın sınırlarını her geçen gün biraz daha daraltmaktadır. Ancak ve ancak bu yasal, toplumsal ve ekonomik sorun ve engellerin tespiti ve sistematik bir şekilde raporlanmasının ardından, Kürt dili ve kimliğinin yasal bir statüye kavuşması, Kürtçe ile yapılacak yaygın bir eğitim, Kürtçeye yapılacak olan pozitif bir ayrımcılık, ifade özgürlüğü hakkının güçlendirilmesi ve yasakların kaldırılması gibi siyasi reformlarla bu sorun ve engeller ortadan kaldırılabilir. Yöneticiler tarafından çözülmesi gereken bu gibi dışarı kaynaklı sorunların yanı sıra, sorumluları bu sorunları çözüme kavuşturma konusunda naçar bırakmak için, en ağır yükü sivil toplum aktörleri sırtlamalıdır. Bu aktörler ulusal ve uluslararası diplomasi ile bu arenalarda güçlü bir savunuculuk yapmalı, sivil ve siyasi kurum ve kuruluşlarda **de facto** bir ikidillilik¹ uygulamalı, Kürtçenin halk arasında prestijinin yükseltilmesi için çaba sarfetmeli ve dil ve kültürün sahiplenilmesi ve desteklenmesi için yaygın bir bilincin oluşması adına basın ve yayımı etkili bir şekilde kullanmalıdırlar.

¹ ‘ikidillilik’ terimi ile Türkiye için Kürtçe ve Türkçe kastedilmektedir. Kürtçe denildiğinde de şüphesiz bütün ağız ve lehçeleri kastedilmektedir. Hiçbir şekilde Kurmanci ve Kirmancki lehçelerinin ilişkisi Kürtçe ve Türkçenin var olan ilişkisine benzememelidir.

Giriş²

Yazının en büyük görevi fikri kalıcı kılmak, aktarmak ve yaymaktır. Yazı, kuşaklar ve halklar arasında bir köprü vazifesi görüp kültürel tanıtım yapar. Yazı alanında yapılan çalışmalar toplumun kimliğini koruyup farklı ses, renk ve ulusal duyguların güçlenmesini de sağlar. Şüphesiz Kürtçe sistematik ve özel olarak yok edilme saldırılarına maruz kaldığından, Kürtçe ile yazmak aynı zamanda dekolonyal bir tutumdur. Sömürüye karşı yapılan bir direniş ve başkaldırının ta kendisidir.

Yaygın eğitim ve medyanın yanı sıra, yazmak da dilde bir standardizasyonun oluşmasını sağlar. Türkiye’de Kürtçe ile yapılan merkezi ve yaygın bir eğitim olmadığından, yayınevleri ve yazarlar dilde standardizasyonun oluşması için yükün büyük bir bölümünü sırtlamak durumundadırlar. Yazmak aynı zamanda var olan dili korumak ve geliştirmek için en önemli araçtır; bir kültürün yansıması olan, bir halkın hayata bakış açısını yansıtan deyim ve atasözlerinin koruyucusudur. Yeni sözcüklerle dili zenginleştirip ‘dünyamızın sınırlarını’ genişletirler.

Bu öneminden dolayı, devlet dil ve yazı ile uğraşır. Egemen yönetimler düşünce özgürlüğünü ortadan kaldırıp, baskıcı, otoriter rejimler kurmak isterler. Bizim yaşadığımız bu dönemde, bu zaten ‘sömürgeciliğin’ yeni bir şeklidir. “Tarih boyunca zihinlerin işgalinde etkili olan dil, toprağın, bağımsızlığın, hakların gaspında ilk işgale uğrayan unsurdur.”³ Skutnabb - Kangas ve Phillipson (1995) sömürgeciliğin eskiden toprağı, suyu ve doğal kaynakları veya hükmedilenin vücudunu (kölelik) sömürdüğünü ancak günümüzde sömürgecinin bilinç endüstrisi aracılığıyla (eğitim, kitle iletişim araçları, din vb) zihnin sömürülmesi ile ilgilendiğini dile getirirler.”⁴ Türkiye’de de baskıcı yönetimin siyasi uygulamaları bu amaçladır ve şüphesiz Kürt yazarlar da bu çarkın dişlilerinin arasında eziliyorlar ve bahsi geçen ‘sömürü’ yazı, dil ve kültür alanlarında da yoğun bir şekilde gözlemleniyor.

2 Bu kısa raporun hazırlanması için birçok kurum ve kişi katkıda bulundu. Yardımları ve destekleri için başta Kürt PEN Merkezi, Dr. Cuma Çiçek, Savaş Dede, Roza Metina ve Cevahir Sadak Düzgün olmak üzere Kürtçeye gönül veren bütün vefakar ve haliyle cefakarlara teşekkürü borç biliyor ve hep var olmalarını umuyorum.

3 Netice Altın Demir, “Anadili, Önemi, Türkiye’de Verilen Mücadele, Ortaya Konan Çalışmalar,” Jineoloji 13 (2019): 127-138.

4 Tove Skutnabb-Kangas & Robert Phillipson, “Linguicide and Linguicism”, R. Phillipson&T. Skutnabb-Kangas (Eds.), *Papers in European language Policy*. Roskilde: Roskilde Universitets center, Lingvistgruppen, 1995), 83-91.

Amaç

Dilsel ve Kültürel Hakları İzleme Projesi Kürt dili ve kültürünü korumak ve geliştirmek amacıyla Önce Çocuklar Derneği tarafından Kürt Dili ve Kültürü Ağı'nın ortaklığıyla yürütülmektedir. Bu proje kapsamında, şimdiye kadar dilsel ve kültürel hakların izlendiği beş tematik rapor hazırlanıp yayımlanmıştır.⁵ Elinizde bulunan bu rapor ise aynı proje kapsamında hazırlanan altıncı rapordur. Türkiye’de Kürtçe yazı ve Kürt yazarlarının durumu konulu bu raporun amacı, ulusal mevzuat ve uluslararası hukuktaki yazı ve yazarlık alanı çerçevesinde, yazı ve yazarlık alanında dilsel hakların kullanımında tek dilli politikaların etkisi, aynı zamanda bu alanda varolan ihlal ve sorunları göz önüne sermektir. Yapılan ihlallerin sorumlularının toplumsal alana karşı daha açık olmalarını ve hesap vermelerini sağlamaktır. Rapor aynı zamanda bireysel ve grupsal çabaları geliştirmek ve insan haklarının daha yaygın bir şekilde kullanılabilmesini sağlamak adına hem sivil toplum örgütleri hem de kamu otoriteleri için siyasi öneriler sunmayı amaçlamaktadır.

Hedeflenen Gruplar

Hedeflenen ilk grup kamu kurumları ve siyasi yetkililerdir. Çünkü rapor, bu aktörlerin ulusal ve uluslararası hukuk çerçevesindeki sorumluluklarını onlara hatırlatmakta ve dikkatlerini yazı ve yazarlık alanındaki dilsel haklara çekmektedir. Aynı zamanda dilsel hakların güçlendirilmesi için bu yetkililere siyasi öneriler de sunmaktadır. Bu rapor ile hedeflenen ikinci grup ise Kürtçe yazı ve yazarlarının kurum ve kuruluşları ve aktörleridir. Kürt yazarlar ve yayınevleri; Kürtçe yazı ve yazarlarını güçlendirmek için kurulan sivil toplum örgütleri de bu gruba dahildirler. Rapor bu grupların sorunlarının kamusal alanlarda daha fazla ve daha yoğun bir şekilde görünür olmasını sağlamaktadır. Bununla beraber, Kürt dilinin kullanımının artması ve dilin gelişmesi için bu aktörlere siyasi öneriler de sunmaktadır. Hedeflenen son grup ise bizzat Kürtçenin okurlarıdır. Zira Kürtçe yazı ve yazarlarının çalışmalarından faydalanan ilk gruptur. Ya da yazı ve yazarlık alanlarında dilsel haklar ihlal edildiğinde, hakları ihlal edilen ilk grup bizzat okur grubudur.

⁵ Omer Fidan, *Kültürün Temel Ögesi Olarak Anadili ve Kullanımı* (Diyarbakır: Önce Çocuklar Derneği, 2020); Omer Fidan, *Kürt Dili ve Kültürü Ağı'nın Anketinin Değerlendirilmesi* (Diyarbakır: Önce Çocuklar Derneği, 2020); Omer Fidan, *Türkiye’de Kürtçe Dil ve Eğitimin Durumu* (Diyarbakır: Önce Çocuklar Derneği, 2020); Savaş Dede, *Çocuk ve Dil Hakları Raporu* (Diyarbakır: Önce Çocuklar Derneği, 2020); Savaş Dede, *Sağlık ve Dil Hakları Raporu* (Diyarbakır: Önce Çocuklar Derneği, 2020). Bu raporlar Kürt Dili ve Kültürü Ağı'nın internet sitesinde erişime açıktır. Bakınız: www.torakurdi.org

Çalışmanın Çerçevesi

Bu raporun çerçevesi esas olarak yazı ve yazarlıktır. Bu yüzden temelde yazarlar ve onların eserlerini, aynı zamanda Kürtçe eser yayımlayan yayınevlerini içermektedir. Her ne kadar bu çalışmanın geniş bir alanda yapılması amaçlandıysa da, pandemi koşullarında bu yapılamadı ve izleme çalışmaları Diyarbakır’da(n) yapıldı. Bu yüzden, mekan aslında Diyarbakır’dır. Bunun yanında rapor bütün Türkiye’yi kapsamaktadır. Zira Kürt yayınevlerinin yayımladığı kitaplar Kürt illerinin yanı sıra, özellikle Türkiye’nin İstanbul, İzmir, Adana gibi metropollerinde de çokça satılmaktadır; Kürt yazarlar, Kürt illerinin yanı sıra Türkiye’nin diğer illerinde de okunmaktadır. Yine internet ortamında yapılan toplantıya İstanbul, İzmir, Bitlis, Adıyaman ve Şanlıurfa’dan da katılım oldu. Aynı zamanda izleme çalışması kapsamında katıldığım Kürt PEN Merkezi ve Uluslar Arası PEN’in internet ortamında yapılan toplantılarına da Türkiye dışından birçok yazar katıldı.

Uluslararası Hukuk Alanında Kürtçe Yazı ve Kürt Yazarlarının Yeri

Kürtçe yazım ve yazarlık alanına ilişkin izlenimin daha sistematik bir biçimde ele alınabilmesi için burada uluslararası hukukun ifade özgürlüğü ve bu özgürlüğün kullanımında anadili hakkı kavramları ile sınırlı bir analiz yapılacaktır.

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi’nin (İHEB) 19. maddesi herhangi bir sınırlama getirmeksizin “Herkesin fikir ve ifade özgürlüğü” hakkını tanımaktadır.⁶ Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi’nin 19. maddesi hakkı tanımakla beraber hakkın kullanılmasına dair bazı sınırlamalar da getirmektedir. 19/3’e göre bu hak, yasalarla öngörülmüş olması şartıyla başkalarının şan ve şöhretine saygı, ulusal güvenlik, kamu sağlığı ve genel ahlakın korunması için sınırlandırılabilir. Ayrıca aynı sözleşmenin 20. maddesi, savaş propagandası ve nefret söylemini bu hak kapsamında değerlendirmemektedir.⁷

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 10. maddesi ifade özgürlüğünü düzenlemekte ve belli sınırlamalar getirmektedir.⁸ Buna göre “herkes ifade öz-

6 United Nations, “Universal Declaration of Human Rights,” 10.12.1948, <https://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>, görülme tarihi: 26.12.2020.

7 United Nations, “International Covenant on Civil and Political Rights,” 16.12.1966, <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx>, görülme tarihi: 26.12.2020.

8 Council of Europe, “European Convention on Human Rights,” 4.11.1950, https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf, görülme tarihi: 26.12.2020.

gürlüğüne sahiptir” fakat “görev ve sorumluluk yükleyen” bu hak, yasayla belirlenmiş ve demokratik bir toplumda “ulusal güvenliğe, kamu güvenliğine, kamu düzenine, suçun işlenmesinin önlenmesine, sağlığın ve ahlakın korunması ile başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunmasına” aykırı olmamalıdır.

Bununla beraber, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihadına bakıldığında ifade özgürlüğünün sınırlandırılmasının istisnai bir durum olduğu görülmektedir. Buna göre sınırlayamasa da açıkça öngörülmuş, maddedeki amaçlara uygun, demokratik değerlerle çelişmeyen ve amaçla orantılı olmalıdır. AİHM’nin içtihadına bakıldığında da ifade özgürlüğüne yönelik sınırlandırmayı son derece dar yorumladığı görülmektedir.⁹

Örnek olarak 2005’teki Öztürk V. Türkiye kararında AİHM, “terör” örgütü propagandası nedeniyle kitap toplatılmasını ifade özgürlüğüne aykırı bulmuştur. Türk mahkemeleri, kitap toplatma davasını PKK lideri Abdullah Öcalan’ın, İsmail Beşikçi’nin, Günay Aslan’ın yazdığı kitaplardan alıntılarla savunma yoluna gitmiştir. Fakat AİHM, yayınevi sahibine para ve hapis cezası verilmesi ile kitap toplatma kararının ifade özgürlüğünü ihlal ettiği sonucuna varmıştır. AİHM’e göre yapılan muamele “*nulla poena sine lege*”¹⁰ ve “demokratik bir toplumda gereklilik” ilkelerine aykırı bulmuştur.

1982 Anayasası’nın 25. ve 26. maddeleri “devletin ve milletin bölünmez bütünlüğü” gibi uluslararası insan hakları hukukunun belli hakları sınırlandırma rejimlerinde yer alamayan ifadeler dışında yukarıda bahsedilen sözleşmelerle paralel düzenlemeler içermektedir. Fakat “basın hürdür, sansür edilemez” diye başlayan 28. maddenin diğer fıkraları bizatihi bir sansür düzenlemesi niteliği taşımaktadır. Belirtmek gerekir ki AİHM’nin 1959-2019 yılları arasında ifade özgürlüğü alanında en çok mahkum ettiği ülke 356 mahkumiyetle Türkiye’dir.¹¹ En çok mahkumiyet alan ikinci ülkenin 72 mahkumiyetle Rusya olduğunu; özellikle 2015 ve sonrası süreçle ilgili Türkiye hakkındaki çoğu başvurunun henüz mahkeme aşamasında olduğunu da not etmek gerekmektedir.

AİHM, 2005 tarihli Alınak V. Türkiye kararında kitap toplatmayı AİHS 10. maddenin ihlali saymıştır. Kararda ayrıca “toplatma kararının, başvuranın, ifade özgürlüğünün ayrılmaz bir parçasını teşkil eden yazılı belge ve kitap bas-

9 Örnek olarak, 1976 tarihli Handyside V Birleşik Krallık Kararı ifade özgürlüğünün “lehte olduğu kabul edilen ya da zararsız veya önemsiz görülen bilgi veya fikirler için değil aynı zamanda devletin veya toplumun bir bölümünün aleyhinde olan, onlara çarpıcı gelen, onları rahatsız edenler için de geçerli olduğunu” belirtmiş bu karar Anayasa Mahkemesinin Zübeyde Fusun Üstel ve Diğerleri kararının da gerekçelerinden biri olmuştur. (R.G. Tarih ve Sayı: 19/9/2019 - 30893).

10 Kanunsuz suç ve ceza olmaz ilkesi

11 European Court of Human Rights, 2020. “Overview 1959-2019,” 2020, https://echr.coe.int/Documents/Overview_19592019_ENG.pdf, görülme tarihi: 26.12.2020.

tırma özgürlüğüne yönelik bir müdahale teşkil ettiği konusunda hiçbir şüphe ya da anlaşmazlık olmadığı” Mahkeme tarafından not edilmiştir.

Kürtçe yazım ve yazarlığı ilgilendiren bir diğer uluslararası hukuk konusu da azınlıkların dil hakları konusudur.

Tüketici olmamakla beraber, Birleşmiş Milletler bünyesinde yapılan İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi’nin 2. maddesi,¹² Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi’nin 27. maddesi, Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme,¹³ Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin Giriş Bölümü, 2., 17., 29. ve 30. maddeleri,¹⁴ Avrupa Konseyi bünyesinde yapılan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 14. maddesi, Ulusal Azınlıkların Korunması İçin Çerçeve Sözleşme,¹⁵ Bölge ve Azınlık Dilleri Avrupa Şartı¹⁶ bu alanda yapılmış uluslararası antlaşmalardır.

Azınlık dillerine ilişkin yapılan antlaşmalara bakıldığında temel olarak azınlık dillerinin ve azınlıkların dil, din, cinsiyet, ırk ve diğer konularda korunmasını hedeflediği görülmektedir.

Dil hakkının engellenmesi, bir toplumda başta etnik grup veya diğer kimlikler olmak üzere farklı grupların birçok alanda, aynı anda çoklu hak ihlaline uğramasına neden olmaktadır. Buna dair en çarpıcı örneklerden biri de yazı ve yazarlığa dair hakların veya fiillerin engellenmesidir. Bu nedenle de örneğin Bölge ve Azınlık Dilleri Avrupa Şartı’nın yedinci maddesinin (d) fıkrası devletlere dilin yazılı ve sözlü olarak kullanımını kolaylaştırma ve teşvik etme yükümlülüğü getirmektedir.

Yazar ve onların eserlerine karşı yapılan her türlü engelleme, yasaklama bir ifade özgürlüğü sorunu olduğu gibi bunun Kürt yazar ve Kürtçe yayınlara karşı yapılması aynı zamanda ayrımcılıktır. AİHM’nin yukarıda atf yapılan kararları gereği ifade özgürlüğü, belli kriterler çerçevesinde ve çok dar bir yorumla kısıtlanabilir. Oysa 15 Temmuz 2016 olayları sonrasındaki OHAL rejiminde ifade özgürlüğü, dil ve kültür alanında çalışan yüzlerce kurum kapatılmış, kitaplar toplatılmış ve yazarlar özgürlüklerinden edilmişlerdir.¹⁷ Yu-

12 United Nations, “The Universal Declaration of Human Rights.”

13 United Nations, “International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination,” 21.12.2020, <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/cerd.aspx>, görülm tarihi: 26.12.2020.

14 United Nations. “Convention on the Rights of the Child,” 20.11.1989, <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/crc.aspx>, görülm tarihi: 26.12.2020.

15 Council of Europe, “Framework Convention for the Protection of National Minorities,” 1.11.1995, <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168007cdac>, görülm tarihi: 26.12.2020.

16 Council of Europe, “European Charter for Regional or Minority Languages,” 5.11. 1992, <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/0900001680695175>, görülm tarihi: 26.12.2020.

17 İHD, “OHAL’de Türkiye Raporu” 26.10.2017 <https://www.ihd.org.tr/ihd-istanbul-subesi-ohalde-turkiye-raporu/> görülm tarihi 26.12.2020

karıda listesi verilen antlaşmalardan da anlaşıldığı üzere ayrımcılık yasağı teatmül hukukunun bir parçası olarak kabul edilebilir. Türkiye’nin Kürt yazar ve Kürtçe yayınlara yönelik muamelesi de uluslararası hukukun açıkça ihlalidir.

Yöntem

Bu rapor Kürtçe yazı ve Kürt yazarları alanında yapılan izleme çalışması sonucunda hazırlanmıştır. Bu raporun hazırlanması aşamasında üç yol ve yöntem kullanıldı. Birinci aşamada, Covid-19 pandemisinden kaynaklı olanaksızlıklar yüzünden yüz yüze yapılamayan Kürt yazarları masasının odak grup toplantısı internet ortamında yapıldı. Bu toplantı 16 yazar (3 kadın, 13 erkek), Kürt Dili ve Kültürü Ağ’ının sekreteryasından 4 kişi (2 kadın, 2 erkek) ve Dilsel ve Kültürel Hakları İzleme Projesi’nin danışmanının katılımıyla yapıldı. Bu toplantıya katılan yazarlar Kürt Dili ve Kültürü Ağ’ının kuruluşundan bu yana aktif bir şekilde bu Ağ’ın bünyesinde çalışan, farklı şekillerde bu alanda çalışma yürüten kurum, kuruluş ve platformlarda Kürtçenin korunması ve gelişmesi için yıllarca çaba sarfeden ve bu çabalarıyla Kürtçe sevdalılarının gönlünde yer edinen, bu çabaları ve eserleriyle alanlarında saygın kişilerdir. İkinci aşamada, yapılan toplantı öncesinde toplantının katılımcılarına bu alanla ilgili altı (6) spesifik sorudan oluşan yazılı bir form gönderildi. Katılımcıların bir bölümü toplantı öncesinde bu soruları cevaplarken, bazıları da toplantıdan sonra cevaplarını yazılı bir şekilde bize iletiler. Elimize ulaşan toplam 16 yazılı form bu raporun hazırlanmasında önemli birer kaynak oldular. Üçüncü aşamada ise toplantıya katılmayan dokuz (9) yazar ile bahse konu formlardaki sorular çerçevesinde yüz yüze ve/veya internet ortamında görüşmeler yapıldı.

Her ne kadar Türkiye’de şu ana kadar bu alanda çalışma yürüten birçok grup, platform, inisiyatif, kurum ve kuruluş kurulmuş olsa da, bu kuruluşlar tarafından yazarların durumuyla ilgili somut veriler kayıt altına alınmamış ve/veya yayımlanmamıştır. Bu yüzden bu alanda kayıt altına alınmış, derli toplu ve sayısal verilere ulaşabilmek adına, yukarıda bahsedilen üç yol ve yöntemin yanı sıra Kürt PEN Merkezi’nin¹⁸ iki uluslararası toplantısına katıldım. Bu toplantıların ilki, 2-6 Kasım tarihleri arasında 90 PEN merkezi ve 296 yazarın katılımıyla yapılan Uluslararası PEN’in 86. kongresiydi.¹⁹ Bu kongrede Kürdistan’ın dört bir yanında ve dünyanın birçok ülkesinde yaşayan Kürt yazarları ile ilgili Kürt PEN Merkezi’nin komiteleri²⁰ tarafından hazırlanan raporlar toplantının katılımcılarıyla paylaşıldı. Elinizdeki bu

18 Fidan, Omer, *Uluslararası PEN’in Aktif bir Merkezi: Kürt PEN Merkezi*, <https://pen-kurd.org/despek/>, 15.12.2019

19 Daha detaylı bilgi için Uluslar Arası PEN’in 86. Kongresine bakınız: <https://pen-international.org/who-we-are/annual-congress/2020>

20 Barış İçin Yazarlar Komitesi, Hapisteki Yazarlar Komitesi, Dil ve Çeviri Hakları Komitesi, Kadın Yazarlar Komitesi, Sürgündeki Yazarlar Komitesi.

rapor hazırlanırken, bu toplantıya sunulan rapolardan da faydalanıldı. İkinci toplantı ise 15 Kasım Uluslararası Hapisteki Yazarlar Günü dolayısıyla 13 Kasım 2020 tarihinde Kürt PEN Merkezi tarafından hazırlanan toplantı idi.²¹ Tutuklu Kürt yazarların durumunun irdelendiği bu toplantıya Kürt yazarların yanı sıra Uluslararası PEN’in başkanı, genel direktörü, genel merkez yöneticileri ve birçok ülkeden yazar katıldı.

Kürtçe Yazı ve Yazımının Temel Sorunları

Kürtçe yazı ve yazarları alanında yapılan gözlemler neticesinde bu alanda bir hayli sorun ve engelin olduğu gözlemlenmiştir. Yapılan toplantı ve görüşmeler esnasında bu alanda değinilen bazı sorunlar şunlardır:

Kürtçe yazı ve yazarlığının kriminalizasyonu: Bir ülkede bir dil yarı-yasaklı ise, yazarlar o dilde yazınca başlarına gelebileceklerden korkarlar. Can güvenlikleri olmadığından yazmak istediklerini yutkunurlar; her yazarın, yazı sevdalısının gönlünde ‘kokan yazı yığınları birikir’. Kürtçenin ve Kürtlüğün reddi, kötülenmesi ve informal bir şekilde yasaklanmasından dolayı toplum Kürtçe eserlerden uzaklaşıyor, Kürtçede ısrarcı olmak marjinal bir tutum gibi algılanıyor.

Kriminalizasyon meselesinde Kürt yazarların tutuklanması, Kürtçe kitapların yasaklanması ve yayınevlerine kesilen cezalar toplumun üzerinde büyük etkiler yaratıyor. İzleme çalışmaları esnasında edinilen bilgilere göre şu anda Kürtçe yazan 43 yazar hapisinde (Bakınız Ek 1). Yine 2016 ve 2019 yılları arasında Kürt yayınevlerinin yayımladığı 109 kitap yasaklanmış.²² Bu kitaplardan 31 tanesinin dili Kürtçedir (Bakınız Ek 2). Kürtçe yazar ve kitapların maruz kaldığı baskılar dolayısıyla, her ne kadar her geçen gün yaratıcılık ve eserlerin sayısı artsa da, var olan eserlere ulaşma konusunda bir hayli sorun ve engel bulunmaktadır. Basılmış birçok esere ulaşamıyor ve halen birçok kişi evinde Kürtçe eserlerin bulunduğu bir kitaplık oluşturmanın can güvenliği açısından tehlike arz edeceği kanaatindedir. Her ne kadar Kürtçe okuma ve yazma açısından çok önemli bir alan olsa da, hapisyelerdeki uygulamalar yüzünden tutukluların büyük bir bölümü dışarıdaki ve dışardakiler de hapisyede yaratılan eserlerden mahrum kalıyorlar.²³

Kürtçenin ‘piyasa’sının olmaması: Bütün dünyada orta sınıf okurdur ancak Kürtlerin orta sınıfı az okuyor. Yine Kürtçenin inkarındaki ısrar yüzünden Kültür

21 Jin News, “PENa Kurd ji bo Roja Nivîskarên di Zindanan de bername li dar xist,” 13.11.2020, <http://www.jinnews16.xyz/kr/HEMU-NUCE/content/view/150883?page=18>, görülme tarihi:23.12.2020

22 Navenda PENa Kurd, “Pirtûkên li Bakur hatine qedexekirin”, 15.11.2020, <https://pen-kurd.org/pirtuken-li-bakur-hatine-qedexekirin/> görülme tarihi: 21.12.2020

23 Mezopotamya Ajansı, “Rayedaran 3o qolî pirtûkên girtiyarî nedan wan û paşve şandin” 02.10.2020, <http://mezopotamyaajansi24.com/kr/HEM-NCE/content/view/111269>, görülme tarihi: 22.12.2020

ve Turizm Bakanlığı da ülke genelindeki kütüphaneler için Kürtçe kitaplar almıyor. Bu durum hem pazar ve revacı etkiliyor, hem de teşvik, moral ve motivasyonu. Her ne kadar yazı ve yazarlık ile meşgul olan kişilerin bir başka iş yapmaması gerekiyorsa da, Kürt yazarlar geçimlerini sağlayabilmek adına bir başka iş yapmaya mahkumdurlar. Kürtçenin çok geniş bir piyasasının olmaması hem yaratıcılığı hem de yaratılana sahiplenmeyi zayıflatıyor. Kürt yazarlar ağırlıklı olarak dili koruma ve geliştirme refleksi ve motivasyonu ile yazıyorlar. Hatta çoğu zaman bu asıl amaç oluyor ve yazının ‘nasıl’lığı ‘ne’liğinin önüne geçiyor; şekle içerikten daha fazla önem gösteriliyor. Bir başka deyişle dili koruyup geliştirme refleksi çoğu zaman yazının içeriği ve amacının önüne geçiyor.

Yaygın eğitimin olmaması: Kürtçe ile yapılan yaygın bir eğitimin olmaması yazılı Kürtçenin küçük bir grubun dili olarak kalmasına sebep oluyor. En çok satılan Kürtçe kitaplar Kürtçeyi öğrenme/öğretme amacı ile yayımlanan kitaplar ve sözlüklerdir. Bu iki gruptan sonra en çok satılan kitaplar ise çocuk kitaplarıdır ki en çok satan çocuk kitabının tirajı 7000’i geçmemiştir. Kürtçe eğitim veren kurum ve kuruluşların kapatılması²⁴ Kürtçe kitap piyasasına büyük bir darbe vurdu. Çünkü bahsi geçen kitapların yanı sıra en çok satılan edebi kitaplar bu kurum ve kuruluşların müfredatında olan kitaplardı.²⁵ Bu kitap gruplarının dışında kalıp 2000 adetten fazla basılan kitap sayısı çok azdır. Halen çıkmakta olan süreli yayınlar ve dergilerin de tirajı 1500 ile 2500 arasındadır. İlk sayısı²⁶ 4500 adet basılan haftalık Kürtçe gazete Xwebûn’un tirajı şu anda 2000’dir.²⁷ Yine ilk sayısı²⁸ 12000 adet basılan çizgi-dergi Zîrîng’in şu anki tirajı 3000’dir.²⁹

Yine bütün sorun ve engellemelere, bütün baskı ve saldırılara rağmen, var olan konuların eşsiz potansiyeli ve yazma ihtiyacı, yılların tecrübesi ve birikimi ve Kürtçenin kudretinden dolayı her yıl yayımlanan Kürtçe kitapların sayısı biraz daha artmaktadır. Yapılan araştırmalara göre (%5-10 yanılma payı

24 Kanun Hükümünde Kararnamelerle (KHK) Kurdi-Der (Türkiye’nin 40’a yakın il ve ilçede şubeleri bulunmaktaydı), TZP Kurdî, İstanbul Kürt Enstitüsü, Ankara Kurd-Der vb kurum ve kuruluşlar kapatıldı.

25 Erebe Şemo’nun Şivanê Kurd’ü, Mehmed Uzun’un Bîra Qederê’si, İbrahim Ehmed’in Jana Gel’i, Rehimê Qazî’nin Pêşmerge’si, Arjen Arî’nin Şêrgele’si, Rênas Jîyan’in Janya’si, Cegerxwîn, Ebdullah Peşêw, Şêrko Bêkes gibi şairlerin kitapları Kürtçe eğitim veren kurum ve kuruluşların müfredatlarında oldukları için, çok biliniyor ve okunuyorlar.

26 1. Sayısı 22.12.2019 da yayınlandı.

27 Xwebûn gazetesini editörü Çetin Altûn kendisi ile yapılan görüşmede bunun dört temel sebebinin olduğunu belirtiyor: 1 – Dijital ortamda çok daha fazla okunuyor. 2 – Covid – 19 pandemisi yüzünden dağıtım zorlaşmış ve azalmış. 3 – Türkiye’deki büyük dağıtım şirketleri Xwebûn’un dağıtımını üstlenmiyorlar, kendilerinin de her tarafa ulaştırabilecek güçleri yok. 4 – Can korkusuyla birçok kişi Xwebûn’u almaktan ve bulundurmaktan korkuyor.

28 1. Sayısı Ekim 2019’da yayınlandı.

29 Zîrîng çizgi-dergisi genel yayın yönetmeni Zeynel Bülût kendisi ile yapılan görüşmede Zîrîng’in tirajının düşmesindeki en önemli etkenin Kürtçe üzerinde uygulanan politikalar olduğunu belirtiyor. Bu politikardan kaynaklanan can korkusu ve/veya işini kaybetme korkusu yüzünden birçok kişinin dergiyi almadığını belirtiyor. Yine Covid – 19 pandemisinin de Zîrîng’in tirajının azalmasında önemli bir etkisi olduğunu belirtiyor.

vardır), Türkiye’de 2016 yılında 190, 2017 yılında 171, 2018 yılında 231 ve 2019 yılında 252 Kürtçe (Kurmancî ve Kirmanckî) kitap farklı yayınevleri tarafından basılmıştır.³⁰

Siyasi ve toplumsal alanlarda savunuculuğun yeterince yapılmaması: Kürt siyaseti dilsel ve kültürel hakları temel haklardan saymıyor ve en önemli gündem maddelerinden birisi yapmıyor. Yaygın asimilasyon otoasimilasyona³¹ dönüştüğünden beri, halen var olmak ve yok olmak sorunu çözülmediğinden, bu alan tali bir alan olarak görülüyor ve hatta şöyle denebilir ki bu alana karşı bir vurdumduymazlık oluşmuştur. Kürt siyasetinin yanı sıra, Kürt sivil toplum örgütleri de Kürt dilini koruyup geliştirmek için güçlü bir tutum takınmamaktadırlar.

Nizamsızlık, kurum ve kuruluşların işbirliği ve dayanışmasının olmaması: Her ne kadar Kürt yazarların sayısı her geçen gün biraz daha artsa da güçlü kadroların olduğu kurum ve kuruluşları yok denecek kadar azdır. Yazarlar arasında sıkı bir dayanışma yoktur, çalışmalar bireysel bir şekilde yürütülmektedir. İstenen haklar, yürütülen dava bireysel kalıyor/bırakılıyor ve bir halkın davasına dönüşemiyor. Kürtçe yazmayı teşvik edecek, Kürtçe eserleri değerlendirecek, ödüllendirecek veya eleştirecek kurum ve kuruluşlar da yoktur. Eserleri ile ilgili güçlü geri bildirimler, tepkiler olmadığı için, yazarların kendileri bile eserlerinin düzeylerini bilmiyorlar ve daha fazla eser yaratmak için yoğun bir çaba sarfetmiyorlar. Profesyonel bir şekilde işlerini yapan Kürt yayınevleri çok azdır, birçoğu yazarlara telif haklarını vermiyor, hatta ve hatta bazıları kitaplarını yayınlamak için yazarlardan para bile alıyorlar. Hal böyle olunca, çoğu zaman iyi yazarlar ve eserleri ön plana çıkmıyor, yayınevine ekonomik destek verebilen yazarlar ve eserleri kötü dahi olsalar ön plana çıkıyor ve biliniyorlar.

Yine kurumlaşmanın olmamasının en önemli sebeplerinden birisi de ekonomik imkanların olmayışıdır. Özcesi; yasal, toplumsal ve ekonomik sorun ve engeller yüzünden, diğer bütün işlerde olduğu gibi, kurumlaşma da çok zordur. Bütün bu imkansızlıklara rağmen kurumlaşma olduğu zaman da bu kurum ve kuruluşlara yönelik saldırılar sistematik bir şekilde yürütülüyor ve o kurum ve kuruluşlar üyeleriyle birlikte yapılan saldırıların odağında oluyor, marjinalizeleştiriliyor, kriminalizeleştiriliyor ve hatta terörize ediliyorlar.

30 Diyarname, “2018: Hemû Pirtûkên bi Kurdî yên ku Îsal Derketine”, 31.12.2018, <https://diyarname.com/news.php?ldx=33986>, görülme tarihi: 22.12.2020; Bianet, “Diyarname: Di Sala 2019ê de 252 Pirtûk bi Kurdî Hatine Çapkirin,” 02.01.2020, <https://m.bianet.org/bianet/pirtuk/217971-diyarname-di-sala-2019e-de-252-pirtuk-bi-kurdi-hatine-capkirin>, görülme tarihi: 22.12.2020.

31 Her ne kadar bu kavram yaygın bir şekilde kullanılıyor olsa da, Kürt yazarları topluluğu bu kavramı benimsemiyor. Her ne kadar artık kendiliğinden olan bir asimilasyon olsa da, bunun sebepleri temel de ‘oto-kendî’ kaynaklı değildir, bunun sebebi yine uygulanmış ve uygulanmaya devam eden politikalardır. Bir başka deyişle, Kürtler kendilerini asimile etmiyorlar, birçok uygulama sonucunda, egemenler eliyle yapılan asimilasyonun yol ve yöntemleri değişmiştir.

Modernizasyon: Kürtlerin modern zaman ile olan ilişkilerinde problem var. Halkın ve dilin habitatları değişmiş. Var olan dil, yeni hayat için zayıf kalıyor. Birçok alanda başka bir dilin kalıp ve formları Kürtçeye dayatılıyor. Birçok Kürtçe eserde yaratılan ufuk Kürtçe/Kürtlere özgü değil. Kürt yazarların yabancı dil bilmemesi dünya yazarlarını kendi dillerinde okuyamamalarına sebep oluyor. Yine çok az sayıda Kürtçe eser başka dillere çevirildiği için dünya da Kürtleri ve Kürtçenin gücünü tanımıyor, bilmiyor. Şimdiye kadar sınırlı sayıda Kürtçe kitap başka dillere çevirilmiş. Bununla beraber, sadece kişisel ilişkileri olan Kürt yazarlar kendi imkanlarıyla eserlerini Arapça, Farsça, Türkçe ve Almanca gibi dillere çevirebiliyor. Böylelikle şunu söyleyebiliriz ki iyi eserlerden ziyade, gücü olan yazarların eserleri başka dillere çeviriliyor. Bu da başka halkların Kürtleri eksik ve/veya yanlış tanımalarına sebep oluyor. Yazarlık manevi bir işmiş gibi görülüyor ve yapılıyor. Çoğu zaman Kürt yazarlar bu ‘bilinçlilikleri’ için kendilerini toplumdan farklı ve üstün görürler. Bu durum yazarlık alanının Kürt toplumunda elit olmasına/görünmesine sebep oluyor. Yine kadınların Kürt tarihi ve kültürüyle, dilin ruhu ve duyarlılığıyla ilişkileri daha güçlüdür, ancak Kürt kadınları çok az yazıyorlar.

Dilsel Hakların Çiğnenmesine Dair Birkaç Örnek

Devlet yazı ve yazarlık alanının önemini çok iyi bilmekte ve birçok farklı uygulama ile, ısrarla ve inatla Kürtlerin Kürtçeden uzaklaşmasını, vazgeçmesini istemektedir. Atılan sözde ‘olumlu’ adımlar da temelde yine Kürt kültürünü ve Kürtçeyi çürütmek ve zarar vermek için atılan adımlardır.³² Her geçen gün Kürtçeye karşı yapılan saldırılar biraz daha artmaktadır. Bu saldırılar her ne kadar bazen sosyal medya ve Kürt medyasında gündem olabilse de, maalesef yine aynı saldırgan ve inkarcı anlayış yüzünden Türk medyasında ya hiç işlenmiyor ya da çok farklı şekillerde aktarılıyor. Onlarca yazar tutuklanıyor, kitaplar yasaklanıyor, yayınevlerine baskınlar düzenleniyor, Ehmedê Xani’nin heykeli yıkılıyor, Kürt yazar ve aydınların isimlerinin verildiği cadde, sokak, park ve kurumların isimleri değiştiriliyor, vb.

2020 yılı içerisinde meydana gelen ve örnek olarak gösterilebilecek olayların sadece birkaçı şunlardır:

08.12.2020: Her ne kadar Meclis tutanaklarında İngilizce, Arapça vb. dillere yer verilse de şimdiye kadar defalarca Meclis kürsüsünden Kürtçe söz ve cüm-

32 Kadri Yıldırım, *Kültür Bakanlığı’nın Mem û Zîn Çevirisine Eleştirel Bir Yaklaşım* (Stenbol: Weşanên Avesta, 2011); Ehmedê Xani, *Mem û Zîn* (Enqere: Weşanên Wezerata Çand û Turizmê ya Komara Tirkiyeyê, 2010).

leler sarfedilmesine rağmen bu söz ve cümleler tutanaklarda “xxxxx” diye kayıt altına alınmıştır. HDP milletvekillerinin itirazı üzerine TBMM başkanı Kürtçenin hiçbir zaman bilinmeyen bir dil olarak kayıtlara geçmediğini açıkladı. Bu açıklamanın yapıldığı gün HDP milletvekili Meral Danış Beştaş mecliste Kürtçe konuştu ve bu konuşmaları tutanaklara “xxxxx” olarak geçti. Yine Ezidi milletvekili Feleknaş Uca 12.12.2020 tarihli bir meclis konuşmasında Ezidi bayramını Kürtçe cümlelerle kutladı ve bu cümleleri de yine Meclis tutanaklarında “xxxxx” olarak kaydedildi.

03.12.2020: Kürt yazar Gulgeş Deryaspî (Gülgeç Akdeniz)’ye 6 yıl 3 ay hapis cezası verildi.³³

20.11.2020: Kürt PEN Merkezi yönetim kurulu üyesi, Kürt Edebiyatçılar Derneği kurucu yöneticisi ve Fırat Gazeteciler Derneği üyesi Roza Metîna, kürt yazarlar Mehmet Saî Arzû, Dîlan Aydın ve Kürtçe öğretmeni Mehmet Salih Ongun’un da aralarında bulunduğu birçok kişi gözaltına alındı.³⁴ Bu kişiler yazar kimlikleriyle bir toplantıya katıldıkları için gözaltına alındılar ve bir süre sonra serbest bırakıldılar. Ancak davaları halen devam etmekte, yurt dışına çıkmaları yasak ve denetimli serbestlikle bırakıldıkları için periyodik bir şekilde karakollara gidip imza atmak zorundalar. Yine evlerine yapılan baskınlarda kitaplarına el konulmuş, sivil toplum örgütlerine olan üyelikleri ‘suç’ olarak adlandırılmıştır.

18.11.2020: Kürt Edebiyatçılar Derneği kurucu yönetim kurulu üyesi ve Kürt PEN Merkezi üyesi Nezir Çakan tutuklandı.³⁵

26.06.2020: J&J Yayınevi sahibi ve yazar Azad Zal, yazarlar Nesrîn Navdar, Adil Qazî, Brahîm Xelîl Taş, Mehmet Devîren, araştırmacı Suphî Îzol, gazeteci Ayşe Kara gözaltına alındılar.³⁶ Bir süre gözaltında kaldıktan sonra bırakılmalarına rağmen davaları halen sürmektedir. Yine yurt dışına çıkışları yasaklanmış ve denetimli serbestlikle bırakıldıkları için periyodik olarak karakollarda imza vermeleri gerekmektedir. Bu kişilerin evlerine ve iş yerlerine yapılan bas-

33 Rudaw, “Dadgehê 6 sal û 3 meh ceza da niviskara Kurd,” 03.12.2020, <https://www.rudaw.net/kurmanci/kurdistan/0312202015>, görülm tarihi: 21.12.2020.

34 Xwebûn, “Gelek parêzer hatin binçavkirin”, 23.11.2020, <https://xwebun.org/nu-operasyonen-qirkirina-siyasi-benavber-didomin/>, görülm tarihi: 23.12.2020; PEN International, “PEN International is alarmed at the reported arrest earlier today, 20 November, of three members of its Kurdish PEN Centre in Diyarbakir, south east Turkey,” 20.11.2020, <https://pen-international.org/news/pen-international-is-alarmed-at-the-reported-arrest-earlier-today-20-november-of-three-members-of-its-kurdish-pen-centre-in-diyarbakir-south-east-turkey>, görülm tarihi: 22.12.2020.

35 Diyarname, “Nivîskar Nezir Çakan hat tewajfikirin,” 18.11.2020, <https://diyarname.com/news.php?idx=49693>, görülm tarihi: 21.12.2020.

36 Rûpela Nû, “Weşanger û nivîskar Azad Zal hat girtin,” 01.07.2020, <http://www.rupelanu.com/wesanger-u-niviskar-azad-zal-hat-girtin-11887h.htm>, görülm tarihi: 22.12.2020; Susma 24, “J&J Yayınevi sahibi Azad Zal gözaltına alındı,” 26.06.2020, <https://susma24.com/jj-yayinevi-sahibi-azad-zal-gozaltina-alindi/>, görülm tarihi: 22.12.2020.

kınlarda Kültür Bakanlığı bandrollü kitaplarına ‘suç delili’ denilerek el konulmuş, Kürt Yazarlar Derneği ve yazar insiyatifi/platformlarına üyeliklerine iddianamelerinde ‘suç’ olarak bahsedilmiştir. Bu gözaltılarla aynı günlerde Kürt yazarlar Feratê Dengizî’ye 10 yıl, Bahadîn Robar’a 8 yıl, Mîrza Ronî’ye 7 yıl, Adil Başaran’a 7 yıl hapis cezası verildi.

22.06.2020: Batman Belediyesi Kayyımı yollardaki ve tabelalardaki Kürtçe yazıları kaldırttı.³⁷

14.01.2020: Gazete ve dergi dağıtım şirketleri yıllarca Kürtçe gazete ve dergileri dağıtmadığı gibi, PTT Selahattin Demirtaş’ın kitaplarını (bir kitabı Kürtçeye çevrilmiş) satmama/dağıtmama kararı aldıktan sonra, birçok farklı internet sitesi ve kitapçı birçok Kürtçe kitabı satmama kararı aldılar. Avesta Yayınları’nın³⁸ genel yayın yönetmeni Abdullah Keskin de kendisiyle yapılan bir söyleşide bu konuya dikkat çekmiş ve fiili bir sansürün varlığından bahsetmiştir.³⁹

Çözüm Önerileri

İzleme çalışmaları sonucunda, yapılan çözüm önerileri aşağıda iki ayrı başlık altında sınıflandırılmıştır: Siyasi reformlar için öneriler ve sivil toplum aktörleri için öneriler.

Siyasi reformlar için öneriler

Kürt yazar ve aydınlar Türkiye’de dil haklarını güçlendirmek için genellikle siyasi reformlara olan ihtiyaca dikkat çekiyorlar. Bu alandaki başat öneriler şunlardır:

Yasal olarak Kürt dili ve kimliğinin tanınması: Bahse konu olan bütün sorunlar Kürt kimliğini tanıyıp tanımamakla alakalıdır. Bu yüzden her şeyden önce Kürtlerin varlığı yasal olarak kabul edilmeli, Kürtçe yasal bir statüye kavuşturulmalı ki normalizasyon başlasın. Bu düzenlemeler Türkiye Anayasası’nda yapılacak değişikliklerle yapılmalı. Bununla birlikte, devlet hiçbir şart

³⁷ Gazete Duvar, “Batman’da kayyım yollardan Kürtçeyi kaldırdı,” 22.06.2020, <https://www.gazeteduvar.com.tr/gundem/2020/06/22/batmanda-kayyim-yollardan-kurtceyi-kaldirdi>, görülme tarihi: 21.12.2020.

³⁸ İstanbul merkezli Avesta Yayınları 1995 yılında kurulmuş, şimdiye kadar yüzlerce Kürtçe kitap yayımlamış ve Kürt yayınevleri arasında özel bir yeri vardır. Binihêrin: <https://www.avestakitap.com/>

³⁹ Independent Türkçe, “Çözüm sürecinden sonra çıkmaza giren Kürt yayıncılığı yeni bir çıkış arıyor,” 28.10.2020, <https://www.indyturk.com/node/263826/çözüm-sürecinden-sonra-çıkmaza-giren-kürt-yayıncılığı-yeni-bir-çıkış-arıyor>, görülme tarihi: 22.12.2020

koşmadan, hiçbir çekince ve itiraz olmadan kimlik, dil ve kültür ile alakalı uluslararası sözleşme ve beyannameleri imzalamalı ve bunların yükümlülüklerini ivedilikle yerine getirmelidir.

Kürtçe ile eğitim: Anayasayı değiştirmek uzun sürecekse de, Milli Eğitim ve Kültür Bakanlıkları uygulamalarındaki küçük değişikliklerle anaokulundan başlamak suretiyle Kürtçe eğitimi ve Kürtçe ile eğitim vermeye başlamalı ve Kürt dili ve kültürü üzerine çalışan bütün kurum ve kuruluşlara destek olmalı.

Kürtçe için pozitif ayrımcılık: Kürtçe için pozitif ayrımcılık yapılmalı ve Kürt yazarlar ve yayınevlerine destek verilmeli.

İfade özgürlüğü hakkının desteklenmesi ve yasakların kaldırılması: İfade özgürlüğü hakkı desteklenmelidir. Bunun için de bu konu ile ilgili uluslararası sözleşmeler ve beyannameler tanınmalı ve iç mevzuat yenilenmelidir. İfade özgürlüğü hakkı dili kullanma hakkını da içermelidir. İfade özgürlüğü haklarını kullandıkları veya siyasi faaliyetlerde buldukları için tutuklanan yazarlar bırakılmalıdır. Bununla birlikte kitapların yasaklanması son bulmalı ve Kürtçe kitaplar üzerindeki yasaklar kaldırılmalıdır.

Sivil toplum aktörleri için öneriler

Siyasi reformlar için yapılan önerilerin yanı sıra katılımcılar sivil toplum aktörleri için de bazı önerilerde bulundular. Sivil toplum aktörleri için yapılan başlıca öneriler şunlardır:

Ulusal ve uluslararası alanlarda savunuculuk: Kürt yazarların kurum ve kuruluşları Kürt dili ve kültürünün en ön cephedeki savunucuları olmalı ve dünyanın dört bir yanında güçlü bir diplomasi yürütmelidirler. Kürt dili ve kültürü üzerinde çalışma yapan kişi ve kurumlar arasında dayanışma olmalı, büyük bir güç haline gelmelidir ki devletin bazı adımları atma dışında çaresi kalmayın. Devlete yapılacak baskının yanı sıra, bütün aktörler ve sivil toplum kuruluşları uluslararası güçlerin desteğini almak için çaba sarfetmeli ki onlar da devletin yarattıkları hak ve özgürlüklerle ilgili anlaşma ve beyannamelere uymasını sağlasınlar.

Kürtçenin her alanda kullanılması talebinin daha güçlü bir şekilde dillendirilmesi için halktan milyonlarca imza toplanmalı ve bu imzalarla Türkiye ve bütün dünyada resmi başvurular yapılmalı. Farklı tanıtım çalışmalarıyla Kürtlerin Kürt edebiyatının gücü ile ilgili şüpheleri ortadan kaldırılmalı, Kürtçe ile ilgili yaratılan önyargılar çürütülmelidir. Bu da eğitim, atölye çalışmaları, seminer, panel, çalıştay vb. çalışmalarla canlı ve/veya internet ortamında yapı-

labilir. Kürtçeyi kabul etmeleri ve kullanmaları için devletin bütün kurum ve kuruluşlarına her türlü baskı uygulanmalı, biçare bırakılmalıdır. Bütün Kürt yayınevleri ve yazarlar devletten kitaplarını basıp yaymak için destek talebinde bulunmalı, kütüphanelere dağıtılmalıdırlar, vb. Kürtçe okuyabilme ve yazabilmenin iş bulma konusunda pozitif bir özellik olarak benimsenmesi durumu *de fakto* bir şekilde oluşmalı.

Sivil ve siyasi kurum ve kuruluşlarda de fakto bir ikidillilik: Kürtlerin siyasi partileri ve kurumları yasalarda yapılacak değişiklikleri beklemeden, bir an evvel bütün çalışmalarında ikidilliliği uygulamalıdır. Bu uygulama hem Kürtçeyi güçlü bir şekilde tanıtacak hem de güçlü bir sahiplenme olacaktır. Ve bu sahiplenme de Kürtçenin bütün engel ve prangalardan kurtulması için en büyük alametlerden birisi olacaktır. Vali ve kayyımlar eliyle Kürtçeye yapılan saldırılar ve uygulanan politikalar durdurulmalı ki bizatihi Kürtler Kürtçeden korkmasınlar, Kürtçeyi olağandışı görmesinler, sahiplenip onunla yaşasınlar. Kürtçeyi egemen dilden korumak için, bir iç politika yöntemi olarak, Kürtçe bilmeyen kişiler Kürt dili ve kültürü ile ilgilenen sivil toplum örgütlerinde yer almamalıdırlar. İster Kürt olsun, isterse olmasın, bu kurum ve kuruluşlarda çalışan hiç kimse egemen dili bu kurumlara dayatmamalıdır.

Halk arasında Kürtçenin prestijinin yükseltilmesi: Kürtlerin bütün aydınları, öncüleri, kurum ve kuruluşları Kürtçenin prestijinin yükseltilmesi için çaba sarfetmelidirler. Kürt yazarları sadece yazarlık yapsın, bütün enerjilerini ve zamanlarını yazmaya ayırsınlar diye Kürt kurum ve kuruluşlarında istihdam edilmelidirler. Aynı zamanda çalışmalarını Kürtçe yapan yazar ve sanatçılar takdir edilmeli, ödüllendirilmeli, onlar için fırsatlar yaratılmalı ve genel politikalar konusunda kesinlikle fikir ve önerileri alınmalıdır.

Bilincin artırılması için basın ve iletişim araçlarının kullanımı: Kürt basını dil alanında bilinçli, bilgili ve aktif olmalı, iletişim araçlar etkin bir şekilde kullanılmalı. Kürtçe yaygın eğitim olmadığı için, dil ve kültür alanında çalışma yürüten kurum ve kuruluşlar ile halk arasındaki en güçlü köprü basındır. Basın bu bilinçle çalışmalarını yürütmeli ve yazarlar tarafından kullanılan ve geliştirilen dil sağlıklı bir şekilde halka ulaştırılmalıdır.

Sonuç

Elinizdeki bu rapor ile Türkiye’de Kürtçe yazı ve yazarlığının durumunu kısaca anlatmaya çalıştık. Bu çalışma için internet ortamında yapılan, alanında uzman ve saygın bazı Kürt yazarların katılımı ile gerçekleştirilen bir odak grup toplantısını, Kürt yazarların da dahil olduğu iki uluslararası toplantıyı, alan çalışmalarını ve yüzyüze yapılan görüşmeleri esas aldık. Bu alanın önemini, bu alana ve bu alandaki çalışmalara yerel ve uluslararası alanda biçilen misyonu, bu alanın başat sorunlarını, aktör ve aktivistlerinin karşılaştığı başlıca sorun ve engelleri, hem bu alana dair hem de genel bazı çözüm önerilerini çeşitli örneklemelerle anlatmaya çalıştık.

Bu kısa raporda da birçok örnek ve farklı şekillerde belirtildiği üzere, bir dil ve kültürün korunması ve geliştirilmesi için yaygın eğitim ve basın/iletişimin yanı sıra yazı ve yazarlık da en önemli öğelerden biridir. Bir dil ve kültürün gelişmesi, düşüncenin ufkunun genişlemesi, hayatın sınırlarının sınırsızlaşması, hem o dil ve kültürün sahibi olan halkın arasında, hem de bütün dünyada o dil ve kültürün bilinmesi ve tanınması için en ağır yükü yazı ve yazarlık alanı omuzlar. Bu yüzden bu alanın önü açılmalı, bu alanda emek sarfedenler ve bu alanın gayretkeşleri için imkanlar yaratılmalı, çalışmaları tanıtılmalı ve yayılmalıdır. Bu şekilde genel ve ortak bir bilinçlenme oluşur, bu bilinç ile prangalardan ve engellerden kurtulunur ve aydınların öncülüğünde aydınlık günlere kavuşulur.

Kaynakça

- Altûn Demîr, Netîce, “Anadili, Önemi, Türkiye’de Verilen Mücadele, Ortaya Konan Çalışmalar,” *Ji-neolojî* 13 (2019): 127-138.
- Bianet, “Diyarname: Di Sala 2019ê de 252 Pirtûk bi Kurdî Hatine Çapkirin,” 02.01.2020, <https://m.bianet.org/bianet/pirtuk/217971-diyarname-di-sala-2019e-de-252-pirtuk-bi-kurdi-hatine-capkirin>, görülme tarihi: 22.12.2020.
- Council of Europe, “European Charter for Regional or Minority Languages,” 5.11. 1992, <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/0900001680695175>, görülme tarihi: 26.12.2020.
- , “European Convention on Human Rights,” 4.11.1950, https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf, görülme tarihi: 26.12.2020.
- , “Framework Convention for the Protection of National Minorities,” 1.11.1995, <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168007cdac>, görülme tarihi: 26.12.2020.
- Dede, Savaş, *Sağlık ve Dil Hakları Raporu* (Amed: Komeleya Berî Her Tîştî Zarok, 2020)
- , *Çocuk ve Dil Hakları Raporu* (Amed: Komeleya Berî Her Tîştî Zarok, 2020).
- Diyarname, “2018: Hemû Pirtûkên bi Kurdî yên ku Îsal Derketine,” 31.12.2018, <https://diyarname.com/news.php?Idx=33986>, görülme tarihi: 22.12.2020.
- , “Nivîskar Nezîr Çakan hat tewqîfkirin,” 18.11.2020, <https://diyarname.com/news.php?Idx=49693>, görülme tarihi: 21.12.2020.
- European Court of Human Rights, 2020. “Overview 1959-2019,” 2020, https://echr.coe.int/Documents/Overview_19592019_ENG.pdf, görülme tarihi: 26.12.2020.
- Fîdan, Omer, *Navendeke Çalak a PENa Navneteweyî: Navenda PENa Kurd*, <https://pen-kurd.org/despek/>, 15.12.2019, görülme tarihi: 26.12.2020.
- , *Kürt Dili ve Kültürü Ağrının Anketinin Değerlendirilmesi* (Amed: Komeleya Berî Her Tîştî Zarok, 2020).
- , *Türkiye’de Kürtçe Dil ve Eğitiminin Durumu* (Amed: Komeleya Berî Her Tîştî Zarok, 2020).
- , *Kültürün Temel Ögesi Olarak Anadili ve Kullanımı* (Amed: Komeleya Berî Her Tîştî Zarok, 2020).
- Gazete Duvar, “Batman’da kayyım yollardan Kürtçeyi kaldırdı,” 22.06.2020, <https://www.gazeteduvar.com.tr/gundem/2020/06/22/batmanda-kayyim-yollardan-kurtceyi-kaldirdi>, görülme tarihi: 21.12.2020.
- Independent Türkçe, “Çözüm sürecinden sonra çıkmaza giren Kürt yayıncılığı yeni bir çıkış arıyor,” 28.10.2020, <https://www.indyturk.com/node/263826/çözüm-sürecinden-sonra-çıkmaza-giren-kürt-yayıncılığı-yeni-bir-çıkış-arıyor>, görülme tarihi: 22.12.2020.
- İnsan Hakları Derneği, “OHAL’de Türkiye Raporu” 26.10.2017, <https://www.ihd.org.tr/ihd-istanbul-subesi-ohalde-turkiye-raporu/> görülme tarihi 26.12.2020.
- Jin News, “PENa Kurd ji bo Roja Nivîskarên di Zindanan de bername li dar xist,” 13.11.2020, <http://www.jinnews16.xyz/kr/HEMU-NUCE/content/view/150883?page=18>, görülme tarihi:23.12.2020
- Mezopotamya Ajansi, “Rayedaran 3o qolî pirtûkên girtiyan nedan wan û paşve şandin” 02.10.2020, <http://mezopotamyaajansi24.com/kr/HEM-NCE/content/view/111269>, görülme tarihi: 22.12.2020.
- Navenda PENa Kurd, “Pirtûkên li Bakur hatine qedexekirin”, 15.11.2020, <https://pen-kurd.org/pirtuken-li-bakur-hatine-qedexekirin/> görülme tarihi: 21.12.2020.
- PEN International, “PEN International is alarmed at the reported arrest earlier today, 20 November, of three members of its Kurdish PEN Centre in Diyarbakir, south east Turkey,” 20.11.2020, <https://pen-international.org/news/pen-international-is-alarmed-at-the-reported-arrest-earlier-today-20-november-of-three-members-of-its-kurdish-pen-centre-in-diyarbakir-south-east-turkey>, görülme tarihi: 22.12.2020.

Rudaw, “*Dadgehê 6 sal û 3 meh ceza da nivîskara Kurd,*” 03.12.2020, <https://www.rudaw.net/kurmanci/kurdistan/0312202015>, görölme tarihi: 21.12.2020.

Rûpela Nû, “*Weşanger û nivîskar Azad Zal hat girtin,*” 01.07.2020, <http://www.rupelanu.com/we-sanger-u-niviskar-azad-zal-hat-girtin-11887h.htm>, görölme tarihi: 22.12.2020.

Skuttnabb-Kangas, Tove& Phillipson, Robert, “*Linguicide and Linguicism*”, R. Phillipson&T. Skuttnabb-Kangas (Eds.), *Papers in European language Policy*. Roskilde: Roskilde Universitets center, Lingvistgruppen, 1995), 83-91.

Susma 24, “*J&J Yayınevi sahibi Azad Zal gözaltına alındı,*” 26.06.2020, <https://susma24.com/jj-yayinevi-sahibi-azad-zal-gozaltina-alindi/>, görölme tarihi: 22.12.2020.

United Nations, “*International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination,*” 21.12.2020, <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/cerd.aspx>, görölme tarihi: 26.12.2020.

-----, “*International Covenant on Civil and Political Rights,*” 16.12.1966, <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx>, görölme tarihi: 26.12.2020.

-----, “*Universal Declaration of Human Rights,*” 10.12.1948, <https://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>, görölme tarihi: 26.12.2020.

-----, “*Convention on the Rights of the Child,*” 20.11.1989, <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/crc.aspx>, görölme tarihi: 26.12.2020.

Xanî, Ehmedê, *Mem û Zîn* (Enqere: Weşanên Wezerata Çand û Turizmê ya Komara Tirkîyeyê, 2010).

Xwebûn, “*Gelek parêzer hatin binçavkirin,*” 23.11.2020, <https://xwebun.org/nu-operasyonen-qirkirina-siyasi-benavber-didomin/>, görölme tarihi: 23.12.2020.

Yıldırım, Kadri, *Kültür Bakanlığı’nın Mem û Zîn Çevirisine Eleştirel Bir Yaklaşım* (Stenbol: Weşanên Avesta, 2011).

Ek 01: Ceza Evlerindeki Kürtçe Yazan Yazarlar

Kürt PEN Merkezi’nin büyük katkısı ile, kısa bir sürede hapılan bu çalışmada, öğrenebildiğimiz kadarıyla Türkiye’nin farklı illerinde bulunan cezaevlerinde Kürtçe yazan 43 yazar bulunmaktadır.

1. **A. Hamit Orbay:** 2. Girtîgeha Girtî ya Tîpa F ya Tekirdagê (2 Nolu F Tipi Kapalı Cezaevi, Tekirdağ)
2. **A. Menaf Osman:** Girtîgeha Girtî ya Tîpa T a Akhisar/MANİSA (Akhisar T Tipi Kapalı Cezaevi C/8, Manisa)
3. **Abdullah Babat:** 2. Saziya Înfazê ya Cezayê Giran a Sîncan/Enqere (Sincan 2 Nolu F Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu, Ankara)
4. **Ahmed Gerez:** Girtîgeha Girtî ya Tîpa T ya Beşikduzu/Trabzon (Beşikdüzü T Tipi Kapalı Cezaevi, Trabzon)
5. **Ahmed Huseyîn:** Girtîgeha Girtî ya Tîpa T a Kandirayê (Kandıra T Tipi Kapalı Cezaevi)
6. **Ali Alp:** 2. Saziya İnfaza Ceza ya Girtî ya Yenî Şakran İzmir/Alîaga (Şakran 2 Nolu T Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu, Aliğa/İzmir)
7. **Ali Koç:** Girtîgeha Girtî ya Tîpa T a Karabukê (Karabük T Tipi Kapalı Cezaevi)
8. **Burhan Eviz:** Girtîgeha Girtî ya Tîpa T a Eşen Fethiye/Muğla (Eşen T Tipi Kapalı Cezaevi, Fethiye/Muğla)
9. **Cebrail Ancar:** Girtîgeha Girtî ya Tîpa T a Îskenderûnê (İskenderun T Tipi Kapalı Cezaevi)
10. **Cengiz Eker:** 3. Girtîgeha Girtî ya Tîpa T a Şakran/İzmir (Şakran 3 Nolu T Tipi Kapalı Cezaevi, İzmir)
11. **Erdogan Uçar:** 3. Girtîgeha Girtî ya Tîpa T a Şakranê (Şakran 3 Nolu T Tipi Kapalı Cezaevi, İzmir)
12. **Fecriye Benek:** Girtîgeha Girtî ya Tîpa M a Bayburtê (Bayburt M Tipi Kapalı Cezaevi)
13. **Haci Nahsan:** 2. Girtîgeha Ewlehiya Bilind a Tîpa F /A Blok/Tekirdag (2 Nolu F Tipi Yüksek Güvenlikli Cezaevi A Blok, Tekirdağ)
14. **Huseyîn Duman:** Girtîgeha Girtî ya Tîpa T ya Burhanyê (Burhaniye T Tipi Kapalı Cezaevi, Balıkesir)
15. **İdris Erenc:** Girtîgeha Girtî ya Tîpa F a Alîaga/İzmir (Aliğa F Tipi Kapalı Cezaevi, İzmir)
16. **İskender Karaman:** Girtîgeha Girtî ya Tîpa F a Tekirdagê (Tekirdağ F Tipi Kapalı Cezaevi)
17. **Kerem Bilen:** Girtîgeha Girtî ya Tîpa E ya Trabzonê (Trabzon E Tipi Kapalı Cezaevi)
18. **Laleş Çeliker:** 1. Girtîgeha Girtî ya Tîpa F a Tekirdagê (Tekirdağ 1 Nolu F Tipi Kapalı Cezaevi)
19. **Leyla Atabay:** Girtîgeha Tîpa E ya Elbistan/Maraş (Elbistan E Tipi Cezaevi, Kahramanmaraş)
20. **Mahmut Aslan:** Girtîgeha Girtî ya Tîpa E ya Metrisê (Metris E Tipi Kapalı Cezaevi, Ankara)
21. **Mahmut Baran:** 3. Girtîgeha Tîpa T ya Şakranê Aliaga/İzmir (3 Nolu Şakran T Tipi Cezaevi C-15, Aliğa/İzmir)
22. **Mahmut Yamalak:** 2. Girtîgeha Girtî ya Tîpa T ya Bunyan / Kayseriyê (2 Nolu T Tipi Kapalı Cezaevi, Bünyan/Kayseri)
23. **Medya Yaklav:** Girtîgeha Jinan a Sîncana Enqereyê (Sincan Kadın Cezaevi, Ankara)
24. **Mehmet Alî Yaşa:** Girtîgeha Girtî ya Tîpa F a Aliaga/İzmir (Aliğa F Tipi Kapalı Cezaevi, İzmir)
25. **Mizgîn Ronak (Mizgîn Aydın):** Girtîgeha Tîpa M a Gebzeyê (Gebze M Tipi Cezaevi, Kocaeli)
26. **Muhammed İnal:** 1. Girtîgeha Tîpa F a Kandirayê (Kandıra 1 nolu F tipi Cezaevi, Kocaeli)
27. **Murat Turk:** Girtîgeha Tîpa F a Kandirayê (Kandıra F Tipi Cezaevi, Kocaeli)
28. **Necmettin Tural:** 1. Girtîgeha Girtî ya Tîpa F a Tekirdagê (1 Nolu F Tipi Kapalı Cezaevi, Tekirdağ)
29. **Orhan Sakci:** Girtîgeha Şakranê ya Nû ya Aliaga/İZMİR (Yeni Şakran Cezaevi Kampüsü T3 9. Koguş Aliaga/İZMİR)
30. **Ramazan Çeper:** Girtîgeha Girtî ya Tîpa F a Edirneyê (Edirne F Tipi Kapalı Cezaevi)
31. Riza Kazici: Navê Berhemê (Ez ê We me): 2015 yılında Kandıra Cezaevinde hayatını kaybetti.
32. **Rizgar Turhan:** Girtîgeha Girtî ya Tîpa E ya Afyonê (Afyon E Tipi Kapalı Cezaevi)
33. **Rojbîn Perişan:** Girtîgeha Girtî ya Jinê ya Tîpa M a Gebzeyê (Gebze M Tipi Kadın Kapalı Cezaevi, Kocaeli)
34. **Servet Ozkan:** Girtîgeha Girtî ya Ewlehiya Bilind a Wanê (Van Yüksek Güvenlikli Kapalı Cezaevi)

- 35. Sinan Sutpak:** Saziya İnfazê ya Girtîgeha Girtî ya Tîpa E ya Elbistanê/Gurgum (Elbistan E Tipi Kapali Ceza İnfaz Kurumu, Kahramanmaraş)
- 36. Teyfik Hêja (Teyfik Yaşli):** Girtîgeha Tîpa F a Boluyê (Bolu F Tipi Cezaevi)
- 37. Yaşar Aslan:** 2. Girtîgeha Ewlehiya Bilind a Tîpa F /A Blok/Tekirdag (2 Nolu F Tipi Yuksek Guvenlikli Cezaevi A Blok Tekirdağ)
- 38. Nezir Çakan:** 3. Girtîgeha Tîpa L a Sîncana Enqereyê (Sincan 3 Nolu L Tipi Cezaevi, Ankara)
- 39. Mistefa Tûnçyuzlu:** Girtîgeha Şakranê ya Tîpa T a Alîagaya İzmirê (Şakran T Tipi Cezaevi Aliğa, İzmir)
- 40. Osman Kapan:** Girtîgeha Bolûyê ya Tîpa F (Bolu F Tipi Cezaevi)
- 41. Lokman Aslan:** Girtîgeha Panosê ya Tîpa L a Agiriyê (Patnos L Tipi Cezaevi, Ağrı)
- 42. Huseyîn Guçlu:** 2. Girtîgeha Şakranê ya Tîpa K a Alîagaya İzmirê (2 Nolu Şakran K Tipi Cezaevi, Aliğa, İzmir)
- 43. Cahît Baskara:**

Ek 02: Türkiye’de Yasaklanan Bazı Kürtçe Kitaplar

Son yıllarda J&J, Name, Ar, Avesta, Aram, Sîtav gibi Kürtçe eserler yayımlayan yayınevlerinin yayımladığı birçok Kürtçe kitap yasaklandı. Bu kitaplar genelde “örgüt propagandası” oldukları gerekçesiyle yasaklandılar. Yasaklamaların yanı sıra bazen yayınevlerine para cezaları da verilmektedir. Örneğin; Sîtav Yayınevi tarafından yayımlanan Mehmet Ali Yaşa’nın Sorgulên Şevê isimli eserine 2015 yılında dava açılmış ve bu dava sonucunda Sîtav Yayınevine 33.300 TL para cezası verilmiştir. Bu ceza 2019 yılında Yargıtay tarafından onaylandı. Sîtav Yayınevi verilen bu cezayı ödemesine rağmen adı geçen kitap yasaklandı. Birçok kitabı yasaklanan bu yayınevinin sorumluları ve yasaklanan kitapların yazarları kitaplarının yasaklanma gerekçeleriyle ilgili kendilerine her hangi bir bilgi verilmediğini ifade etmektedirler. Aynı yayınevi tarafından yayımlanan Mizgîn Ronak’ın üç kitabı cezaevinde bulunan yazarına gönderilince, yayınevine ve yayınevinin sahibi olan Qahir Bateyî’nin evine yapılan bir polis baskınında bir yılı aşkın bir süredir bu kitapların yasaklı kitaplar listesinde oldukları belirtilmiş ve bu kitaplara el konulmuştur. Ancak bu raporun hazırlandığı ana kadar adı geçen yayınevi sorumluları bu kitabın yasaklandığına dair kendilerine herhangi bir resmi tebligatın ulaşmadığını ve yasaklanma sebepleri konusunda herhangi bir bilgilerinin olmadığını beyan etmektedirler.

Kürtçe eserler yayımlayan bazı yayınevleriyle yaptığımız görüşmeler neticesinde, elde ettiğimiz verilere göre, Aram Yayınları’nın 88, J&J Yayınevi’nin 3, Ar Yayınları’nın 1, Name Yayınevi’nin 1, Sîtav Yayınevinin 4, Avesta Yayınları’nın 12 kitabı olmak üzere toplam 109 kitap yasaklanmıştır. Bu kitapların 31’i Kürtçedir. Yasaklanan bu Kürtçe kitaplar:

Sîtav Yayınevi’nin yasaklanan Kürtçe kitapları

1. *Nobedarê Gulên Kobanê*, Yazar: Mizgîn Ronak, Yasaklandığı yıl: 2018
2. *Rojhat*, Yazar: Mizgîn Ronak, Yasaklandığı yıl: 2018
3. *Goçiya Ne Em*, Yazar: Mizgîn Ronak, Yasaklandığı yıl: 2018

Avesta Yayınları’nın yasaklanan Kürtçe kitapları

1. *Tevgera Neteweyî ya Kurd*, Yazar: Chris Kurschera, Wergera ji Frensî: Fikret Başkaya, Yasaklandığı yıl: 2018
2. *Kurd û Kurdistan*, Yazar: Abdurahman Qasimlo, Wergera ji Îngilîzî: Îbrahîm Bîngol, Yasaklandığı yıl: 2018
3. *Serhildana Gelê Kurd 1880 Şêx Ûbeydullahê Nehrî*, Yazar: Celîlê Celîl, Wergera ji Rûsî: Yaşar Abdulselamoglu
4. *Pûsûlayên Rayan û Baweriyên bi Xwîn, Rêvebirina Neteweyîya Kurd a li Tirkîyeyê*, Yazar: Robert Olson, Yasaklandığı yıl: 2018
5. *Rêwitiya Welatê Mêrên Wêrek*, Yazar: Dana Adams Schmidt, Yasaklandığı yıl: 2018
6. *Komara Kurd a Mehabadê, Di Polîtîkayên Hêzên Mezin de Kurd*, Yazar: Borhaneddin A. Yasîn, Yasaklandığı yıl: 2018
7. *Li Kurdên Swêd û Fransayê Avakirina Diasporayê û Têkiliyên Netewbûn-Jêwêde*, Yazar: Khalid Khayati, Yasaklandığı yıl: 2018
8. *Li Welatê Min Xerîbek, Polîtîkayên Aîdiyetê Yên Ciwanên Kurd ên Swêdê*, Yazar: Barzoo Eliassi, Yasaklandığı yıl: 2018
9. *Di Şerê Çaldîranê de Osmanî, Safevî û Kurd, Tifaqa Yekem a Kurd û Osmanîyan*, Yazar: Murad Ciwan, Yasaklandığı yıl: 2018
10. *Ji Dîroka Yezidiyan Helbest û Ravekirinên Dîrokî*, Yazar: Philip G. Kreyenbroek & Xelil Cindi Reşow, Yasaklandığı yıl: 2018

11. *Di Bin Ala Kurdistanê de Çalakî û Jiyana Mustafa Barzanî*, Yazar: Xoşevi Babekr/Pauel Shethman, Yasaklandığı yıl: 2018
12. *Li Iraqê Komkuji, Tevgera Leşkerî Ya Li Dijî Kurdan Hat Ajotin*, Yazar: Middle East Watch, Yasaklandığı yıl: 2018

Aram Yayınları’nın yasaklanan Kürtçe kitapları

1. *Hawar*, Yazar: Ali Oruç, Yasaklandığı yıl: 2016
2. *Geliyê Zîlan Jêderka Jin û Janê*, Yazar: Devrim Serhad, Yasaklandığı yıl: 2016
3. *Vakayiname*, Yazar: Mûsa Anter, Yasaklandığı yıl: 2016
4. *Rojhilata Navîn*, Yazar: Rustem Cûdî, Yasaklandığı yıl: 2016
5. *Em Bûn Baran*, Yazar: Mizgîn Ronak, Yasaklandığı yıl: 2016
6. *Gedeyê Şîrîn*, Yazar: Nîzametîn Akkurt, Yasaklandığı yıl: 2016
7. *Hedera Henaseyên Azad (Bîranînên Gêrîla)*, Yasaklandığı yıl: 2016
8. *Rojnivîsa Hevaltiyê*, Yazar: Bêrîtan Hîlal, Yasaklandığı yıl: 2016
9. *Şarîstani û Nijadperestî*, Yazar: Osman Özçelik, Yasaklandığı yıl: 2017
10. *Girê Şêran Serhildan*, Yazar: Menaf Osman, Yasaklandığı yıl: 2017
11. *Bênava*, Yazar: Husên Engîzek, Yasaklandığı yıl: 2018
12. *Qêrîn*, Yazar: Xezal Îke, Yasaklandığı yıl: 2018
13. *Îdeoloji*, Yazar: Rustem Cûdî, Yasaklandığı yıl: 2016

J&J Yayınevi’nin yasaklanan Kürtçe kitapları

1. *Rûpelên Binaxkirî*, Yazar: Faysal Özdemîr, Yasaklandığı yıl: 2016
2. *Evîna Rojdayê*, Yazar: Faysal Özdemîr, Yasaklandığı yıl: 2016

Name Yayınevi’nin yasaklanan Kürtçe kitapları

1. *Hêviyên Winda*, Yazar: Welat Xerîb, Yasaklandığı yıl: 2019

Web: www.torakurdi.org
E-mail: info@torakurdi.org